

Een versie van deze tekst is gepubliceerd in het tijdschrift De Eerste Dag.

Het citeren of doorgeven van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.

De auteur van deze tekst is dr. Piet van Veldhuizen – www.woordenmetzielenzin.nl

15 december 2024, 3^e adventszondag

Sefanja 3,14-20, Psalm 85, Filippenzen 4,4-9, Lucas 3,7-18

Misschien zou ‘vuurdoop’ een mooi trefwoord zijn voor een verhaal over de evangelielezing. Volgens de Doper zal degene die komende is, de mensen dopen met heilige Geest en vuur. Te oordelen naar zijn eerdere woorden denkt hij bij ‘vuur’ aan hartstocht, aan een groot rechtsgevoel, aan een beweging die alle vuiligheid en onrecht zal wegbranden uit de wereld. Johannes de Doper is hier de belichaming van de slotregel van de zondagspsalm: ‘Het recht gaat voor God uit en baant voor hem de weg’.

De psalm kan nog in meer opzichten als leeswijzer voor het evangelie worden gezien, of omgekeerd: het evangelie als een bibliodrama bij de psalm. In de laatste verzen van de psalm heeft ‘recht’ (tsedek) een prominente plaats, en de Doper maakt in zijn aanwijzingen duidelijk wat dat begrip inhoudt: niet zozeer dat de regels worden gevolgd en de wet gehandhaafd, maar dat de arme wordt gezien, de zwakke beschermd, en dat er eerlijk wordt gedeeld.

Recht versus vrede?

In Psalm 85, 11 lezen we: ‘Recht en vrede begroeten elkaar met een kus’. In middeleeuwse handschriften kun je miniaturen vinden waar deze ontmoeting van recht en vrede wordt uitgebeeld: twee edele vrouwen vallen elkaar in de armen, een wat onbeholpen tafereel omdat vrouwe Recht haar zwaard in haar rechterhand houdt tijdens de omhelzing. Dat herinnert eraan dat verlangen naar recht en verlangen naar vrede in onze dagelijkse werkelijkheid soms heel moeilijk samengaan, zo zuiver en hoogstaand ze elk voor zich ook zijn.

In de psalm vindt de verzoening tussen vrede en recht plaats als Gods heerlijkheid in het land komt wonen: in de voltooide werkelijkheid waarvan we, al was het maar door ervan te zingen, soms een glimp mogen meemaken. Tot die tijd zullen *tsedek* en *sjaloom* maar al te vaak in een gespannen verhouding tot elkaar staan: recht is strijdbaar en wil scheiden (kaf van koren), vrede wil verbinden en helen. Misschien is dat wel de verhouding tussen de Doper en Jezus. De Doper denkt bij de Komende aan een bijl en aan onblusbaar vuur, aan oordeel en zuivering en eindelijk gerechtigheid. Maar dat is niet hoe Jezus zijn entree maakt. Hij zal zich niet manifesteren als houthakker maar als heelmaker, hij is geen vuurspuwer die een spoor van oordeel trekt maar laat zich onderdompelen in de lotgevallen van zijn medemensen. De Doper zal daar vanuit de gevangenis nog vragen over stellen: heb ik me vergist of hoe zit dat?

Vier soorten goddelijk gelijk

Vanuit het perspectief van Psalm 85 zijn die twee kernwaarden, recht en vrede, beide even geldig en hebben ze beide recht van spreken. Ze zijn daar in vers 11 trouwens samen met nóg twee waarden die ook met elkaar op gespannen voet kunnen staan: ‘*Chesed* en *emet* ontmoeten elkaar’: liefde of genade, en waarheid of trouw. In het middeleeuwse Latijn zijn het *misericordia* en *veritas* naast *iustitia* en *pax*. De buitenste twee, genade en vrede, zijn de verbindende waarden; de binnenste twee, waarheid en recht, zijn scheidende waarden. Het idee waaraan vanaf de 11e eeuw veel preken en dichtwerken zijn gewijd, is dat deze vier ‘dochters van God’ allemaal gelijk hebben maar niet samen tot één oordeel kunnen komen omdat hun hartstochten zo verschillend zijn. Zo zijn ze samen een verbeelding van de verscheurdheid van God die het moet uithouden met een onvolmaakte

wereld. Bernard van Clairvaux zegt dan in een adventspreek bij Psalm 85,11 dat de offerdood van Jezus aan de verlangens van alle vier de 'dochters' voldoet zodat ze elkaar opgelucht in de armen kunnen vallen. Zelf vind ik het jammer dat hij daarmee de spanning helemaal oplost, want ook nu nog staan die vier kernwaarden op gespannen voet met elkaar. Ook in de kerk botsen waarheidszoekers soms op vredestitelers, mensen met een groot rechtsgevoel halen overhoop wat mensen met een hartstocht voor genade liever toedekken. Als de Doper het actieplan voor Jezus had mogen uitstippelen, had het er zó anders uitgezien. De kunst is nu om het verlangen van de Doper en de weg van Jezus allebei even serieus te nemen.

In het jaar 1175 bepaalde koning Magnus VI in een wetshervorming voor het toenmalige Noorse rijk dat voortaan bij elke grote rechtszaak de rechter en de jury zich vooraf moeten bezinnen op genade, waarheid, recht en vrede: hun oordeel zou voor elk van de 'vier zusters' uit Psalm 85,11 verteerbaar moeten zijn. Zo gaf hij zich er rekenschap van dat er meerdere soorten 'gelijk' zijn, alle even geldig en goddelijk maar soms regelrecht met elkaar in strijd.

Water wordt wijn

De waterdoop van Johannes vroeg om daden van gerechtigheid. De vuurdoop van Jezus vult die levenspraxis met een bezieling die meer door liefde en vrede is gekleurd dan door het onheilige vuur van verbeterheid of fanatisme. De vuurdoop is als het wijnwonder van Kana: de watervaten van de wet worden niet afgeschaft maar in dienst genomen van volheid en heelheid. Daarvoor zal hij een weg van geduld en offerbereidheid gaan. Dat had Bernhard van Clairvaux toch wel goed gezien: alleen langs die weg komen genade, waarheid, recht en vrede samen. [noot 1]

1. Zie ook het werk van de mennonitische vredesactivist John Paul Lederach, die Psalm 85,11 gebruikt als format voor het langdurige gespreksproces voor vredeswerk in conflictgebieden. J.P. Lederach, *Reconcile*, Herald Press 2014, blz. 83-92.

Piet van Veldhuizen